

# Levenskunst-1

Maieutiek 2023  
najaar  
Petra Bolhuis

1

## Inhoud en opzet



- Terug naar de bronnen met Pierre Hadot.
- Voorbeelden van scholen en hun levenskunst strategieën:
  - Socrates, Aristoteles, Stoïcijnen en epicuristen
  - Dagboeken, oefeningen in dialoog
- Wat is er veranderd in de omgang met de filosofie van de levenskunst?
  - Christendom, wetenschap
  - Contemplatie en pragmatisme
- Wat kunnen we vandaag de dag met de bronnen van levenskunst? Dit bespreken we aan de hand van Gude.

2

## Filosofie volgens Hadot en Gude



- Twee heel verschillende mensen in een verschillende situatie en toch delen ze opvattingen over de filosofie (die niet algemeen gangbaar zijn).
- Filosofie als praktijk en niet als theorie,
- Filosofie waarbij betoog niet tegenover het leven kan staan,
- Filosofie bestaat ook als deze niet in een betoog wordt uitgedrukt, het betoog is deel van het filosofische leven.

## Hadot 1922-2010



- Historicus en expert in de klassieke filosofie, een interesse die hij deelde met zijn vrouw Ilsetraut Hadot-Marten (1928) die gespecialiseerd was in het neoplatonisme.
- Hadot heeft Wittgenstein belangrijk gemaakt in de Franse filosofie. Met name de gedachte van Wittgenstein dat filosofie een ziekte van de taal was, waarop Hadot antwoordde dat literatuur kon helpen.
- Hadot maakt zich zorgen over moderne lezers en oude teksten. Die zijn bedoeld om te inspireren, om luidop uitgesproken te worden.
- Zijn opvatting begint met de aanname dat er een eenheid (non-dualisme) is in de eerste filosofie, die onderweg verdwijnt en ons achterlaat met een lichaam-geest dualisme die we dan teruglezen in de eerste teksten.
- Later gaat hij vooral in op de praktijk; filosofie als een manier van leven.

## Rene Gude 1957-2015



- Niet half zo wereldberoemd en zeker niet zo gedegen klassiek geschoold is Rene Gude, denker des vaderlands in 2013.
- Maar hij werd in Nederland wel een voorbeeld van de hernieuwde belangstelling voor de filosofie als manier van leven - en specifiek in zijn geval - sterven.
- Hij werd geïnterviewd door Wim Brands en Matthijs van Nieuwkerk en was zelf zeer actief in de media. Op de avond voor zijn dood tweet hij nog naar de nieuwe denker des vaderlands Marli Huijter die toen bij DWDD zat; "Zet 'm op Marli, spring ertussen. Dat gaat goed zo!"
- Hij was een van de eersten die sterven en daarop reflecteren in de publieke ruimte terugbracht.

## Hadot



- Betoog = beredeneerd denken uitgedrukt in geschreven of gesproken taal,
- Betoog ≠ manier van spreken die een houding kenbaar maakt (als in hij hield een racistisch betoog).
- Hadot zegt: je hebt een levenshouding en daaruit volgt een ethiek en die ga je rationeel onthullen en rechtvaardigen. Het leven kan dus niet tegenover het betoog staan en er is altijd een relatie tussen het leven, een betoog en andere filosofische methodes.
- Foucault 's 'zorg voor het zelf' is een andere invulling van hetgeen hij bij Hadot las. Ze hadden daarover gesprek vanaf 1980 tot Foucault 's dood in 1984.

## Filosofie zonder betoog



- Fysieke filosofie is alles dat met het lichaam te doen heeft, dus van dieet tot yoga.
- Discursieve filosofie is alles dat met taal te maken heeft, dus meditatie en dialoog.
- Intuïtieve filosofie zijn beschouwingen.
- Al deze filosofie heeft als doel verandering van de persoon die het beoefent en het is een voortdurend proces. Dat zien we bij Socrates beginnen als houding van actief niet-weten.

## Begin van de filosofie



Filosofie is er vanaf de zesde eeuw BCE

- Eerst waren er mythen met personificatie en strijd van generaties van voorouders zoals in de bijbel.
- Toen kwamen de ideeën van voorouders met kosmische krachten en goden die de wereld scheppen.
- Toen kwam er aandacht voor de fysieke werkelijkheid waarbij het idee *strijd* bleef bestaan; één fysieke identiteit won en was bepalend voor al het andere dat bestaat.
- Physis = begin en ontwikkeling en doel van de filosofie is dát doorgronden.

## Plato (blz. 26)



- Hadot laat a.h.v Plato zien hoe er iets fundamenteel veranderde in deze periode.
- In de vroege werken ontwikkelde de natuur zich aan de hand van een strijd tussen de verschillende natuurlijke fysieke werkelijkheden, en aan het begin van alles wordt een Demiurg gedacht die kijkend naar de Ideeën de wereld schept.
- In zijn latere werk is de ziel de bron van alles. Deze ziel is primordiaal (voorafgaand aan alles) en verbindt zich met de physis.(=Physis, natuur) Dat concept, doorgedragen in de christelijke religie en in de wetenschap bepaalt tot op de dag van vandaag ons werkelijkheidsopvatting.

## Scholing en Paideia



- De wens om te vormen en op te voeden start met jonge mannen die niet meer alleen maar mee kunnen lopen met hun vaders.
- Aretè is deugd (virtue drukt het beter uit, denk aan virtuoos).
- Eerst fysiek en op strijd georiënteerd, dus kracht, dapperheid en moed.
- Later georiënteerd op de strijd binnen de democratie, dus taalbeheersing en terughouden van impulsen.
- Sofisten (blz. 28) komen van buiten Griekenland en bieden opvoeding en scholing in een kunstmatige setting waarbij cursussen worden aangeboden aan jonge mannen met aanleg, die ander gedrag en spreken oefenen.

## De term filosofie



- De eerste filosofen zijn door ons achteraf zo genoemd. (Blz. 30)
- De term komt voor in tekst van Herodotus die schrijft over Croesus die Solon ontmoet. Hadot schrijft dan (31) filosofie is een historia = onderzoek bestaande uit ervaringen en daardoor kan iemand wijsheid ontwikkelen.
- Onderwijs, regels en leertijd en oefening, maar ook goddelijke gunst (muzen inspiratie). (33)
- De rol van het betoog is én taalvaardigheid gericht op overreding én bezwering. Het is daardoor ook manipulatie of sluwheid. (34)
- In zesde eeuw BCE komt de nadruk naast kunst en politiek ook te liggen op wetenschap. (35)